

مقاله پژوهشی: شناخت و تبیین فرهنگ اصیل اسلامی از منظر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

محمد حسین صنّعی^۱ و علی لنگری^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۷/۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۹/۲۰

چکیده

مفهوم فرهنگ از جمله پرکاربردترین واژه‌ها در زندگی فردی یا اجتماعی انسان است و به دلیل ماهیت بینشی و گسترش بالای تأثیر این واژه در تمام عرصه‌های رفتاری انسان، نمی‌توان حد و حدود مشخصی برای کاربرد این مفهوم قائل شد. می‌توان گفت گستردگی معنایی و شمول این مفهوم بر تمام امور انسانی و پدیده‌های اجتماعی سیطره کامل داشته و امور فردی، اجتماعی و ... توسط آن توصیف، تشریح و تبیین می‌شود. به همین جهت شاهد آن هستیم که به تناسب مراتب انسانی و اجتماعی، تعریف‌ها و ویژگی‌های مختلفی از این مفهوم ارائه شده است؛ زیرا افراد با توجه به مبانی (انسان‌شناسی، معرفت‌شناسی، هستی‌شناسی) و نوع استفاده و کاربرد موردنظرشان، این مفهوم را تعریف و طبقه‌بندی می‌کنند؛ بنابراین در انتخاب هر نوع تعریفی از فرهنگ باید ربط تعریف با مبانی معرفتی و موضوع مورد مطالعه مدنظر قرارگیرد.

شناخت مقوله فرهنگ و گرایش‌های فرهنگی، نقاط ضعف و قوت فرهنگی، ترسیم حد مطلوب فرهنگ، از اقدامات اساسی و مهمی است که به منظور حراست و صیانت از هویت فرهنگ ملی و دینی کشور ضروری است. براین اساس بهره‌گیری از آراء و اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) برای شناخت جامع مفهوم فرهنگ و مؤلفه‌های آن، می‌تواند به غنای علمی و اندیشه‌ای مقوله فرهنگ افزوده و با ارتقاء کیفی بحث به تکمیل ادبیات در حوزه فرهنگ کمک نماید.

محقق در این پژوهش به دنبال شناخت و تبیین فرهنگ اصیل اسلامی از منظر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) با توجه به تاثیراتی که در حفظ و صیانت از هویت ملی و دینی جمهوری اسلامی ایران دارد، می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: فرهنگ، فرهنگ اصیل اسلامی، هویت ملی، فرهنگ ملی، امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه عالی دفاع ملی، و استاد ناظر مطالعه گروهی

۲. دانش آموخته دانشگاه عالی دفاع ملی (دوره دکتری امنیت ملی - تهدیدات) - a.seadat110@gmail.com

مقدمه و بیان مساله

مقوله فرهنگ از حساس‌ترین موضوعاتی است که در جامعه و در ارتباط با انسان وجود دارد. فرهنگ همواره مرتبط با روح، روان، ذهن و دل آحاد مردم بوده و نقش تعیین کننده‌ای در عادات، آداب، رسوم، رفتار و شیوه‌های زندگی مردم ایفا می‌کند. انقلاب اسلامی در حقیقت یک انقلاب فکری، اعتقادی و فرهنگی است و در صدد ایجاد تحول و دگرگونی ارزشی در دانش، بینش، نگرش و رفتار جامعه می‌باشد. معمار کبیر انقلاب اسلامی حضرت امام (رحمته‌الله‌علیه) که آغازگر بزرگترین تحول فرهنگی با تکیه بر مبانی دینی و سیره و سنت ائمه معصومین (علیهم‌السلام) بودند و زیر ساخت‌های اساسی را برای این تحول به وجود آوردند، در جای جای بیانات خود بر ضرورت بازگشت به فرهنگ دینی و اصلاح هنجارها و رواج شایسته‌ها تاکید داشته‌اند. بر این اساس مقام معظم رهبری (مدظله‌العالیه) نیز در کنار دیگر رسالت‌هایی که بر دوش دارند، پرچم بزرگ و مقتدرانه انقلاب فرهنگی را به اهتزاز در آورده و در هر مناسبتی بر ضرورت، اهمیت و الزامات تحول فرهنگی در جامعه اشاره فرموده و بر راهبردها و راهکارهایی موثر و ضروری تاکید داشته‌اند. از آنجا که انقلاب اسلامی در متن و جوهره خود انقلابی فرهنگی بوده و فرایند شکل‌گیری، ظهور اجتماعی، پیروزی و استمرار با عظمت خود را در چارچوب اصول، مبانی و اسلام ناب محمدی (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) تعریف کرده است، این ویژگی قدرت نرم و نافذی را به آن بخشیده تا بتواند با برانگیختن مخاطبان و تعمیق افکار عمومی، تحولات شگرفی را در حوزه اندیشه و فرهنگ جهانی رقم زند و در این صحنه بنیان‌های مکاتب و فرهنگ‌های غیر دینی را متزلزل و در یک جدال دایمی با کانون‌های فرهنگ ساز نظام سلطه قرار گیرد در این نبرد سهمگین، استکبار جهانی تمام توان و هستی خود را برای مصادف با فرهنگ انسان ساز و سعادت بخش اسلام و مقابله با تجلی ارزش‌ها و آرمان‌های آن در متن انقلاب و شاکله نظام مقدس ج.ا.ا، به میدان آورده است. رویکرد رهبر فرزانه انقلاب به مقوله فرهنگ و اولویت دادن به آن در بلندای سیاست‌های کلی نظام، ترجمان این حقیقت است که:

«گفتمان فرهنگ برترین گفتمان تلقی می‌شود» (فروغی جهرمی، ۱۳۸۹: ۴۸ تا ۵۲).

از آنجایی که انقلاب اسلامی ایران؛ محصول رویکردی کاملاً فرهنگی، با اتکا به ظرفیت‌ها و نیروهای داخلی، بر مبنای مکتب حیات‌بخش اسلام و هویت ملی بوده است از این رو فرهنگ ایرانی با سبقه دینی و اسلامی با بهره‌گیری از رهبری حکیمانه، باعث شده تا انقلابی با ماهیت «فرهنگی» و ویژگی‌های خاص و منحصر به فرد را شکل بگیرد. دشمنان این فرهنگ ناب برای مقابله با نفوذ آن به طور مداوم اقدامات ضد فرهنگی را طراحی و اجرا می‌کنند. در قبال این هجمه دائمی، رهنمودها و تاکیدات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) به طراحی، تکمیل و اجرای طرح «مهندسی فرهنگی» و نیز تهیه «پیوست‌های فرهنگی» برای طرح‌ها و پروژه‌های کلان کشور، در کنار جنبش نرم‌افزاری و نهضت تولید علم و نیز انتظار جدی معظم له برای بالا بردن قدرت درونی نظام با استفاده از پرداختن به موضوعات فرهنگی، اهتمام و جدیت در مسیر پیشرفت علمی موجب شده است که مطالعه و تدوین راهبردهای فرهنگی برای استحکام درونی قدرت ملی نظام، یعنی طراحی یک نقشه عملیاتی برای دستیابی به اهداف از پیش تعیین شده و همچنین دارا بودن برنامه‌ای که راهنمای مسیر رسیدن به اهداف اساسی باشد، مورد توجه قرار گیرد؛ علاوه بر آن، تغییرات محیطی در حال حاضر شتاب زیادی به خود گرفته و از طرفی پیچیدگی مقوله فرهنگ و تهدیدات فرهنگی مترتب بر نظام مقدس ج.ا.ا، لزوم کالبد شکافی و شناخت عمیق فرهنگ و مؤلفه‌های آن، بیش از پیش ضرورت دارد.

۱. مبانی نظری

۱-۱. فرهنگ و فرهنگ اصیل اسلامی از دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

« فرهنگ یعنی خلیات و ذاتیات یک جامعه... فرهنگ تفکرات، ایمان و آرمان بومی یک ملت است» (بیانات در دیدار وزیر علوم و رؤسای دانشگاه‌ها ۱۳۸۳/۱۰/۱۷) «فرهنگ یعنی باورهای مردم، ایمان مردم، عادات مردم و الهام بخش مردم در حرکات و اعمال آنها.» (بیانات در حرم رضوی ۹۳/۱/۱) «فرهنگ یعنی آداب و رسوم حاکم بر زندگی» (خطبه‌های نماز جمعه تهران ۶۹/۱/۱۰)

فرهنگ اسلامی، عبارت است از آمیختگی فرهنگ، زبان، آداب، عادات و... با

اسلام... فرهنگ اسلامی جزو فرهنگ ملی ماست. و فرهنگ ملی یعنی فرهنگ خودی.» (بیانات مقام معظم رهبری مورخ ۱۳۷۲/۵/۱۲) «فرهنگ اصیل اسلامی، منشاء سرچشمه‌های تعالیم اسلامی است.» (بیانات مورخ ۱۳۶۰/۹/۲۷) ... و فرهنگ ارزشمندی است که برای یک جامعه و یک مجموعه انسانی، بالاترین ارزش‌ها را دارد و می‌تواند یک جامعه را حقیقتاً سرفراز، خوشبخت، عزیز و پیشرو کند.» (بیانات در دیدار با نخبگان علمی ۱۳۸۱/۷/۳)

۲-۱. هویت ملی

هویت ملی، همان احساس تعلق و تعهد نسبت به اجتماع ملی و نسبت به کل جامعه در نظر گرفته شده است، و می‌توان گفت هویت ملی به این معناست که افراد یک جامعه، نوعی منشأ مشترک را در خود احساس می‌کنند (یوسفی، ۱۳۷۹: ۲۶ و ۲۷). در تعریفی دیگر، هویت ملی، «مجموعه‌ای از گرایش‌ها و نگرش‌های مثبت نسبت به عوامل، عناصر و الگوهای هویت‌بخش و یکپارچه‌کننده در سطح یک کشور به عنوان یک واحد سیاسی است.» (حاجیان، ۱۳۷۹: ۱۹۷)

بعد فرهنگی هویت ملی نیز از مهم‌ترین اجزای هویت ملی یک جامعه است که سبب توافق فرهنگی می‌شود؛ زیرا فرهنگ و میراث فرهنگی یک ملت، کلیت زنده و پویای خلاقیت انسانی آن ملت است، که به نحوی خودآگاه یا ناخودآگاه، آن ملت را تحت تأثیر قرار می‌دهد. شاخص‌های مهم این بعد شامل: آیین‌ها و سنت‌های عام؛ جشن‌ها و اعیاد؛ ارزش‌های سنتی؛ لباس و طرز پوشش؛ معماری بناها و مکان‌ها؛ رسوم؛ عرف و هنرهای ملی و بومی هستند (ورجاوند، ۱۳۷۸: ۶۶ و ۶۷).

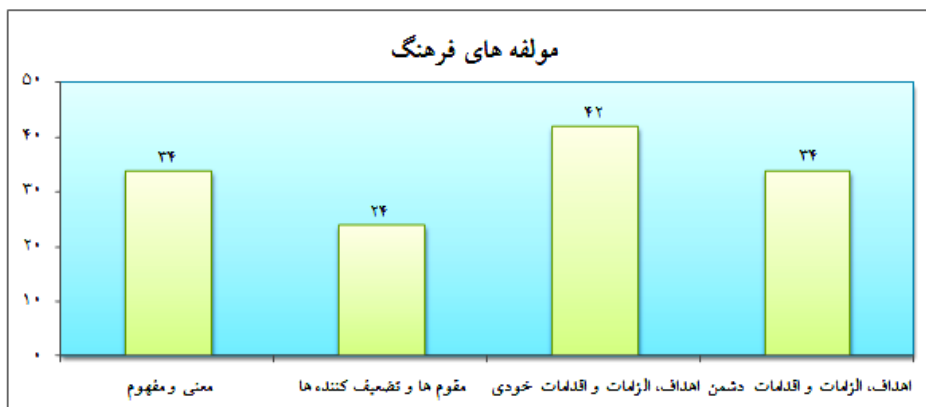
۲. روش‌شناسی تحقیق

تحقیق حاضر از نوع توسعه‌ای- کاربردی است، که با استفاده از روش تحلیل محتوا، پیام‌های مندرج در متون بررسی و مولفه‌های مرتبط با فرهنگ استخراج شد. در این مقاله از روش تحلیل محتوای کیفی با تکنیک کدگذاری و استنباطی استفاده شده است. قلمرو

تحقیق مجموعه بیانات و پیام‌های مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) (از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۹۴) بوده که مورد مطالعه گرفت. جمع‌آوری داده‌ها به روش کتابخانه‌ای با استفاده از ابزار فیش برداری صورت گرفت. در بررسی فرمایشات معظم‌له درباره فرهنگ، تعداد ۱۳۴ گزاره احصاء و نسبت به تحلیل محتوی کیفی آن اقدام که چهار مؤلفه تحت عنوان: معنی و مفهوم فرهنگ، مقوم‌ها و تضعیف‌کننده‌های فرهنگ، الزامات، اقدامات و اهداف فرهنگی و الزامات، اهداف و اقدامات ضد فرهنگی حاصل شد.

جامعه آماری این پژوهش شامل مجموعه پیام‌ها و بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، از سال ۱۳۶۸ (آغاز رهبری) تا سال ۱۳۹۴ می‌باشد که با استفاده از کلید واژه‌های «فرهنگ» و «مفاهیم مرتبط» استخراج گردید. از میان فیش‌ها و گزاره‌های کدگذاری شده، تعداد ۱۳۴ گزاره، احصاء و نسبت به دسته بندی و تحلیل محتوی آن در قالب چهار مؤلفه مطابق جداول شماره ۱۱ الی ۳ شامل: معنی و مفهوم فرهنگ (۳۴ گزاره)، مقوم‌ها و تضعیف‌کننده‌های فرهنگ (۲۴ گزاره)، اهداف، الزامات و اقدامات خودی (۴۲ گزاره)، اهداف، الزامات و اقدامات دشمن (۲۴ گزاره)، اهداف، الزامات و اقدامات خودی (۴۲ گزاره)، اهداف، الزامات و اقدامات دشمن (۲۴ گزاره) شده است.

۳. تجزیه و تحلیل یافته‌ها

نمودار شماره (۱) فراوانی گزاره‌های احصاء شده در خصوص مؤلفه‌های فرهنگ

تحلیل محتوای کیفی

پس از بررسی و مطالعه دقیق بیانات احصاء شده تحلیل محتوای کیفی، تحت چهار مولفه صورت پذیرفت که نتایج حاصله به شرح زیر جمع بندی و در قالب شکلی نشان داده شده است.

- مقوم‌ها و تضعیف‌کننده‌های فرهنگ

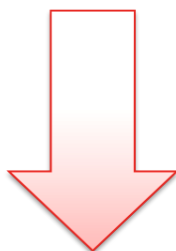
گزاره‌هایی که در زمینه مقوم‌ها و تضعیف‌کننده‌های فرهنگی از بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) احصاء گردیده؛ در واقع عوامل تقویت‌کننده یا تضعیف‌کننده فرهنگ در سطوح فردی، اجتماعی و ملی محسوب می‌شوند. بر این اساس علاوه بر اینکه افزودن به نقاط قوت فرهنگی به دلیل تاثیر در تمام حوزه‌ها امری ضروری است، استفاده از این نقاط قوت هم، بر حسب شرایط و اقتضائات برای رفع خلاءها و کاهش ضعف‌ها، نارسائی‌ها و آسیب‌پذیری‌ها در سطوح مختلف فرهنگی امری معقول و منطقی است تا مبادا دشمن از روزنه‌های فرهنگی بتواند به فرهنگ اسلامی و انقلابی خدشه‌ایی وارد نماید.

نقاط قوت فرهنگی از بینش و بصیرت دینی، گرایش‌ها و کنش‌های اسلامی و انقلابی نشأت می‌گیرد که تقویت این محورها در سطوح مورد بحث، باید مدنظر باشد تا ضعف‌ها و آسیب‌پذیری‌ها کاهش یافته و فرهنگ به سمت وضعیت مطلوب و آرمانی حرکت نماید. در رابطه با این مولفه آنچه مهم است ضرورت کاهش نقاط ضعف و زیاد کردن نقاط قوت می‌باشد. معظم‌له در این زمینه فرمودند: «امروز صدها سایت اصلی و هزاران سایت فرعی در اینترنت وجود دارد که هدف عمده‌شان این است که تفکرات اسلامی و بخصوص تفکرات شیعی را مورد تهاجم قرار دهند. تهاجم هم تهاجم استدلالی نیست؛ از روشهای تخریبی و از روشهای روانشناسانه و غیره استفاده می‌کنند. ... باید از آنچه که در اختیار داریم، حداکثر استفاده را بکنیم. ما نه از صدا و سیمایمان، نه از مطبوعاتمان و نه از بسیاری از منابع عظیم عمومی مان، چنان که باید و شاید، استفاده نمی‌کنیم. این ضعف‌های ماست؛ این ضعف‌ها را بایستی کم کنیم. باید روزبه‌روز نقاط ضعف را کم و نقاط قوت را زیاد کرد؛ و این ممکن است» (دیدار با اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۷۹/۱۱/۲۷).

شکل زیر نمایانگر مقوم‌ها و تضعیف‌کننده‌های فرهنگ می‌باشد:

مقوم‌ها: جوانان مؤمن و انقلابی در مقابل خطرات * تقوی، ایمان و عمل صالح برای غلبه بر دشمن دارای حجم و قدرت و تنوع و ابزار تبلیغاتی * استحکام، خلل‌ناپذیری و آسیب‌ناپذیری جوانان در مقابل تهاجم فرهنگی * انجام از مراسم حج نمایش اقتدار فرهنگی نظام اسلامی به دنیا * برخورداری از وضعیت مطلوب دانش جهت نیل به قدرت فرهنگی * برخورداری از موسیقی سنتی برای مبارزه با تهاجم فرهنگی * انجام عبادات ناب (فردی و جمعی) * امکان استفاده از ظرفیت رسانه این موثر در تقویت مبانی فرهنگی * تربیت عناصر فرهنگی، ادیب و هنرمند و مقتدر فرهنگی در جریان انقلاب * توانایی داشتن برای مقابله با تهاجم فرهنگی، ترویج فرهنگ اسلامی و تقویت مبانی اعتقادی *

تضعیف‌کننده‌ها: ناآگاهی از تهاجم فرهنگی * بیکاری، بی‌میلی، تبلی و وادادگی مردم * اعتیاد، فساد، انحراف، بی‌حجابی و قضایای داخل خانه‌ها * کاهش جمعیت جوان * تهاجم به زبان فارسی * ناتوانی در حفاظت از فرهنگ عمومی کشور * کارهای انجام نشده فرهنگی * غفلت از روحیه جهادی و ایثار، تهاجم فرهنگی، نفوذ دشمن در فضای رسانه‌ای * ضعف در انجام درست کارهای فرهنگی * عدم استفاده صحیح از توانمندیها، روشها، ابزارها و داشته‌های فرهنگی * نداشتن امنیت فرهنگی * ضعف در تکیه بر نیروهای مومن و انقلابی * انفعال و ضعف دولتهای قرون اخیر در مواجهه با نفوذ و تهاجم فرهنگی * کم‌کاری و غلط‌کاری مسئولان، وادادگی مدیران و انحراف دستگاههای فرهنگی *

شکل شماره (۲): گزاره‌های تحصیل شده در رابطه با مقوم‌ها و تضعیف‌کننده‌های فرهنگی

(جمع بندی محقق)

- الزامات، اهداف و اقدامات ضد فرهنگی دشمن

گزاره‌هایی که پیرامون الزامات، اهداف و اقدامات ضد فرهنگی از بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) تحصیل گردیده؛ گویای اهداف، برنامه‌ها و اقدامات دشمن؛ برای مقابله با فرهنگ غنی اسلامی و انقلابی می‌باشد. دشمن در جهت استیلای فرهنگ ضد دینی و ضربه زدن به فرهنگ اسلامی، سه سطح معرفتی، اعتقادی و رفتاری را نشانه رفته و تمام الزامات را فراهم نموده و با استفاده از روش‌های متنوع و ابزار مختلف، حداکثر توان خود را بکار می‌گیرد. اهداف دشمن با سطوح فرهنگ خودی منطبق بوده، لازمه نیل به آن، فراهم نمودن الزامات و انجام اقداماتی است. مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در مورد اهداف دشمن در تاریخ ۱۳۹۳/۱/۱ در حرم مطهر رضوی فرمودند: «هدف و آماج تحرک دشمنان در زمینه‌ی فرهنگ، عبارت است از ایمان مردم و باورهای مردم. مسئولان فرهنگی، باید مراقب رخنه‌ی فرهنگی باشند؛ رخنه‌های فرهنگی بسیار خطرناک است؛ باید...هشیار

باشند... امروز و از روزهای اوّل انقلاب، دستگاه‌های تبلیغات، همه توش و توان خود را گذاشته‌اند برای اینکه مردم را نسبت به پایه‌های این انقلاب بی‌اعتقاد کنند... ایمان مردم را ... باورهای قلبی مردم را مورد تهاجم قرار می‌دهند؛ این را نمی‌شود انسان ندیده بگیرد» همچنین معظم‌له در تاریخ ۱۳۹۴/۷/۲۲ در اجتماع مردم اسفراین در خصوص راه‌های مختلف ضد فرهنگی دشمن، هشدار می‌دهد: «غفلت کردن از کید و مکر دشمن، خطرات بزرگی دارد... نباید از دشمن غفلت کرد. دشمن از راه‌های مختلف وارد می‌شود؛ ...تحریم... تعرض نظامی... جنگ نرم... تهاجم فرهنگی و ناتوی فرهنگی... باید هشیار بود». حضرت امام (عجل‌الله‌فی‌قبره‌ه) در تبیین اهداف استکبار جهانی، مفاهیمی چون قدرت نرم، جنگ نرم و تهاجم فرهنگی را به عنوان عوامل سلطه بیگانگان بر کشورهای اسلامی برشمرده، اهتمام به فرهنگ غنی اسلامی برای دستیابی به اصلاح و استقلال فرهنگی را تنها راه مقابله با مقوله‌های مزبور می‌دانستند: «لازم است اهمیت موضوعی را که کراراً گوشزد کرده‌ام، تکرار نمایم. تردیدی نیست که جهان خواران برای به دست آوردن مقاصد شوم خود و تحت ستم کشیدن مستضعفان جهان راهی بهتر از هجوم به فرهنگ و ادب کشورهای ضعیف ندارد.» (صحیفه نور، جلد ۱۵: ۴۴۶).

کانون‌های سلطه‌گر جهانی و سرویس‌های اطلاعاتی غرب برای فروپاشی نظام سیاسی یک جامعه یا تحمیل طرح‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی خود بر آن جامعه، عملیات روانی و فعالیت‌های معینی را تحت عنوان اقدامات فرهنگی سازمان می‌دهند. خانم فرانسیس استیوترساندرس از متخصصان جنگ جهانی دوم در سال ۱۹۹۹ م. در کتاب «جنگ سرد فرهنگی» به افشای ماهیت ناتوی فرهنگی و نقش آن در فروپاشی شوروی سابق پرداخت، و این اعلان خطری برای همه کشورهای اسلامی به ویژه ج.ا.ا. بود... دشمن، عقبه جمهوری اسلامی یعنی اخلاق اسلامی، ایمان و توکل به خدا، ارزش‌های الهی و علاقه به اسلام را هدف قرار داده و با شعار دهکده جهانی، جهانی‌سازی و... به صدور آزادانه فرهنگ مصرفی، گسترش ضد ارزش‌ها، تحمیل سبک زندگی غربی و نابودی سنت‌های اصیل فرهنگی در زیر چرخ مدرنیته و دیجیتالی شدن زندگی روی آورده است. فریاد بلند ناتوی فرهنگی عاری از

ساختن جهان اسلام از هویت انسانی - اسلامی و نیز براندازی نظام جمهوری اسلامی است، دشمن این هدف استراتژیک را به صراحت بیان کرده است. «دیدکیو» مأمور سازمان سیا می‌گوید: «مهم‌ترین حرکت در براندازی جمهوری اسلامی ایران، تغییر فرهنگ فعلی ایران است و ما مصمم به آن هستیم.» (آخوندی، ۱۳۸۶: ۲).

نتیجه تحلیل بیانات معظم له در رابطه با مولفه سوم به شرح زیر ملاحظه می‌گردد:

<p>اقدامات دشمن: تهاجم، شبیخون، ناتو، غارت، قتل عام، تخریب، تحمیل، حرکت، رخنه، توطئه فرهنگی* نفوذ در مراکز فرهنگی* حمله‌ی همه‌جانبه* مبارزه تمام عیار* رصد مسائل و تهیه محتوی برای رسانه‌ها* مخدوش کردن چهره نظام* بکارگیری تمام توان و تلاش دائمی* سرمایه‌گذاری حداکثری* تمرکز بر فرهنگ، بمباران افکار جوانان*</p>	<p>اقدامات</p>
<p>مجریان و مهاجمان: استعمارگران* جبهه استکبار* تخریب‌کنندگان* دشمنان* بیگانه‌ها، غربی‌ها* زورگویان و قلدران* دستگاه‌های تبلیغاتی* لشکر فرهنگی و سیاسی دشمن* واسطه‌ها و دست‌نشانندگان امپراطوری‌های زور زور*</p> <p>منابع و امکانات: روش‌ها و ابزار مختلف و متنوع* سرمایه، پول، هنر، بیان، طرح‌ها* فناوری‌های جدید ارتباطی* دنیای مجازی* رسانه‌های مختلف (ماهواره، اینترنت، موبایل و...)* مقالات، کتب، فیلم‌های اهانت‌آمیز* برنامه‌های سرگرم‌کننده*</p>	<p>الزامات</p>
<p>اهداف سطح معرفتی: شبهه (تردید) افکنی و تهاجم به تفکرات شیعی* نفوذ فرهنگی و ورود به فضای ذهنی و فرهنگی ملت* تزریق موارد ناصحیح در کالبد فرهنگ و ذهنیات مردم* تزریق تو نمی‌توانی به مغز و باور ایرانی* تاثیرگذاری، تغییر، تصرف و کنترل ذهن و فکر ملت*</p> <p>اهداف سطح اعتقادی: تهاجم به عقاید و ایمان مردم* تاثیرگذاری بر اعتقادات* دراختیار گرفتن، ایمان، باورها* تهدیدست کردن ملت از منابع پشتوانه اقتدار ملت (ایمان و امید و انگیزه‌ی ایران)* برگردان عقیده و ایمان جوانان از انقلاب و دین و امام* از بین بردن مهم‌ترین سنگ‌های انسان (ایمان و انگیزه و عشق)* القاء عدم خود باوری*</p> <p>اهداف سطح رفتاری: تاثیرگذاری بر عمل، رفتار، اخلاق و فضیلتها* منحرف کردن مردم* اشاعه انواع فسادها* جذب و استخدام جوانان در اهداف خبیث خود* کاستن از تأثیر معنوی و روحی انقلاب* ناامید ساختن مردم از مبارزه و دنباله‌روی از غرب* تزریق حقارت، تقویت نارضایتیها، اختلاف انگیزی، ولنگاری* بی‌ارزش کردن نهاد خانواده و ازدواج* تسخیر پایگاههای فرهنگی و تحمیل عرفهای فرهنگی، دنبال کردن اهداف غیرانسانی* تحقیر و منزوی کردن جریان ادب، هنر و فرهنگ انقلابی* تهی کردن انقلاب از مضمون اسلامی و دینی* آسیب زدن به فرهنگ عمومی و ترویج فرهنگ غربی*</p>	<p>اهداف</p>

جدول شماره (۴): اهداف، الزامات و اقدامات ضد فرهنگی دشمن (جمع بندی محقق)

- مولفه چهارم) الزامات، اقدامات و اهداف فرهنگی

گزاره‌های مرتبط با این مولفه بیانگر اهداف، الزامات و اقدامات فرهنگی است که از طریق نیروهای خودی برای مقابله با تهاجم فرهنگی دشمن یا مهاجمین به فرهنگ اسلامی به کار گرفته می‌شود. اگر دشمن در هدف‌گذاری خود سطوح معرفتی، اعتقادی و رفتاری را نشانه رفته است. اقدامات فرهنگی متولیان امور فرهنگی نیز باید تقویت‌کننده نقاط قوت و از بین برنده نقاط ضعف و روزه‌های موجود در این سطوح باشد. اگر دشمن از روش‌ها و ابزار گوناگون برای نیل به اهداف خود استفاده می‌نماید و تمام عده و عده خود را به میدان می‌آورد ما نیز باید برای مقابله با دشمن و تقویت فرهنگ خودی از تمام فرصت‌ها، ظرفیت‌ها و توانمندی‌های موجود کشور به طور موثر و متناسب با شرایط و اقتضات استفاده کنیم. یکی از مطالبات اصلی مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) از شورای عالی انقلاب فرهنگی مهندسی فرهنگی بوده که به صورت موکد از سوی ایشان مطرح گردیده است. معظم له در دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی در سال ۱۳۸۴ فرمودند: «الان باید نقشه مهندسی فرهنگی کشور روی میز آماده باشد و باید روی آن بحث شده باشد. کار شده باشد، تصمیم گیری شده باشد و نقشه کلان با راهکارها (نه فقط چیزهایی که صرفاً آرزو و آمال است) کاملاً کشیده شده و مشخص شده باشد. این حرف اصلی ماست به شما دوستان.»

موارد مطرح شده درخصوص این مولفه در جدول زیر مشاهده می‌گردد:

اهداف	اهداف فرهنگی: اصلاح و ثبات وضعیت فرهنگی * پرهیز از اختلاف * امنیت فرهنگی (صیانت از فرهنگ) * جذب مفیدها و طرد مخربها * معارضة با تهاجم و رخنه فرهنگی * عقب راندن دشمن از صحنه * حفظ اسلام، فرهنگ ملی، پایگاههای فرهنگی * تاثیرگذاری در ذهن مردم * تثبیت و تعمیق باورها * نجات زندگی مسلمین * اعتلا و بارور کردن فرهنگ اسلامی و انقلابی * تبادل، پیشرفت و پیروزی فرهنگی * تحقیر نشدن ملت * گسترش کار فرهنگی * نیل به جایگاه شایسته فرهنگی *
الزامات	مجریان و مدافعان: متولیان، مسئولین، فرهنگیان * حوزویان و دانشگاہیان * مراجع فرهنگی * ملت و دولت * دستگاه‌های فرهنگی * نمایندگان و سفیران فرهنگی * قرارگاه مرکزی فرهنگی * جوانهای مؤمن و مجموعه‌ی انقلابی * علماء، گویندگان * منابع و امکانات: کرسیهای زبان فارسی * رسانه‌ها * اراده، عزم، توکل به خداوند و تکیه بر مردم * مهارتهای دینی * معرفت، ایمان و قدرت تحلیل سیاسی * نگاه نو، امید، اطمینان، بصیرت و معنویت * قلم * منابع مادی و پشتیبانی سیاسی * مهندسی (نقشه) فرهنگی * پیوست فرهنگی در امور اساسی.

<p>اقدامات ایجابی: برنامه‌ریزی و فرهنگ‌سازی * اهتمام متولیان به اهمیت فرهنگ و ثبات حرکت فرهنگی * فرماندهی و سیاستگذاری متمرکز مسائل فرهنگی * ملتفت بودن به لوازم فرهنگی (پیوست فرهنگی) در امور اساسی * مهندسی فرهنگی * ترویج زبان فارسی * ارائه تصویر درست از انقلاب اسلامی * معرفی پیشرفتهای علمی، ادب، هنر، عمق فرهنگ و تمدن کشور و ایران امروز * نمایش حضور عاشقانه مردم در مراسم مذهبی * تکیه به دانش، هوش، قدرت تحرک و ابتکار * بیمه نمودن فرهنگ کشور * گسترش کار فرهنگی * تبادل فرهنگی * عزم ملی و مدیریت جهادی * فعالیت مجاهدانه * انجام مسئولیت شرعی و قانونی * بکارگیری توانمندیها و ظرفیتهای اجرای طرحهای تبیینی و اقناعی * متمسک شدن به فرهنگ خودی * استفاده از مطبوعات، قلم و قدرت فرهنگی * تولید و انتشار فکر و تهیه الزامات مادی، معنوی و سیاسی * پاسخگویی دستگاههای فرهنگی *</p> <p>اقدامات سلبی: مقابله با مزاحمان، مخربین، مفسدین و رفع موانع فرهنگی * نقّادی مجموعه‌ی انقلابی و مراجع فرهنگی * رصد و اصلاح اوضاع فرهنگی * پرهیز از خطا، تفرقه و اختلاف در اقدامات * علاج مشکلات فکری جوانان با مهارتهای دینی * تامین امنیت فرهنگی * پالایش فرهنگ غربی * دفع زیانهای جبران ناپذیر در مقابل تهاجم فرهنگی * اولویت دادن به معارضة شایسته با تهاجم فرهنگی غرب در رسانه‌های عمومی * عقب راندن دشمن از صحنه *</p> <p>اقدامات ترکیبی: تهاجم به نقاط ضعف دشمن * مجاهدت، مقاومت، ایستادگی * جهاد و مبارزه طولانی * پاسخ کوبنده به بدخواهان و تسخیرکنندگان * مقابله عملی و زبانی با تهاجم * گسترش و تعمیق رسالت‌های فرهنگی انقلاب * شناخت پدیده‌های نو(زمان ورود حتی قبل از ورود) و برخورد حکیمانه با اتخاذ موضعی متناسب (مقابله با مسائل تهاجمی) * مراقبت، حساسیت، هشیاری، در مقابله با رخنه فرهنگی دشمن (انجام وظایف ایجابی و دفاعی) *</p>	<p>اقدامات</p>
--	----------------

جدول شماره (۶): اهداف، الزامات و اقدامات فرهنگی خودی

آیه شریفه «بشر عبادی الذین یستمعون القول فیتبعون أحسنه»، فضیلت و بلکه عزیمت توجه به عرفها و مقتضیات جدید را خاطر نشان می‌سازد... برای تشخیص احسن، نمی‌توان ثابتات فرهنگ الهی را به فراموشی سپرد... تبعیت از فرهنگ احسن، انعطاف‌پذیری و انتقادپذیری را اقتضاء می‌کند. اقتضای تبعیت از فرهنگ احسن آن است که عناصری که با فرهنگ متعالی دینی سازگار نیستند طرد و حذف شوند در این جهت هیچ تفاوتی میان عناصر ناهمگون فرهنگ جدید و عناصر ناهمگون فرهنگ بومی نیست. نه تجدد بلا شرط، از شرایط تعالی و توسعه فرهنگی است و نه تحجر و تعصب نسبت به عناصر ناهمگون فرهنگ بومی، از ارکان فرهنگ الهی است. مهم اعتلای فرهنگ است هم تهاجم فرهنگ بیگانه،

مزاحم تعالی است و هم فرهنگ ناهمگون بومی، مانع تعالی است. هم مانع و هم مزاحم هر دو باید از میان برداشته شود. از این رو اهداف فرهنگی نظام جمهوری اسلامی عبارتند از: ۱- استقلال فرهنگی و زوال مظاهر منحط و مبانی نادرست فرهنگ‌های بیگانه و پیراسته شدن جامعه از آداب و رسوم منحرف و خرافات. ۲- درک مقتضیات و تحولات زمان و نقد و تنقیح دستاوردهای فرهنگی جوامع بشری و استفاده از نتایج قابل انطباق با اصول ارزش‌های اسلامی. برای تحقق این اهداف، اصولی را باید در پیش گرفت که جامع جنبه‌های ایجابی و جنبه‌های سلبی باشد. اصول ایجابی، اصولی هستند که پایه‌های شناخت فرهنگ خودی به اوصاف غنا، جامعیت، جاودانگی و استقلال و کارآمدی را تشکیل می‌دهند. و اصول سلبی، اصولی هستند که موانع فهم و درک عمیق فرهنگ خودی را از میان بر می‌دارند و به علاوه زمینه‌های مساعد برای درک نقاط ضعف فرهنگ بیگانه را فراهم می‌آورند (تولیت، ۱۳۸۹: ۵).

۴. نتیجه‌گیری

تقویت فرهنگ اسلامی و انقلابی خودی و از بین بردن نقاط ضعف فرهنگی موثرترین اقدام در ناکارآمد کردن تهاجم فرهنگی دشمنان است. با دقت نظر در فرمایشات معظم‌له استنباط می‌شود که اقدامات فرهنگی برای تقویت فرهنگ اسلامی و مقابله با تهاجم فرهنگی دشمن را می‌توان ایجابی، سلبی و یا ترکیبی (ایجابی- سلبی) دانست. اقدامات ایجابی بیشتر در سطح معرفتی، اقدامات سلبی بیشتر در سطح رفتاری و اقدامات ترکیبی بیشتر در سطح اعتقادی باید تمرکز داشته باشند. بنابراین از تحلیل مجموعه دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) استنباط می‌شود که فرهنگ اصیل اسلامی در هویت ملی جامعه اسلامی مؤثر بوده و جهت تبیین این شناخت گزاره‌های زیر ارائه می‌گردد:

(۱) فرهنگ مجموعه سیالی است که مستقیماً مربوط به انسان بوده و این مجموعه شامل: برداشت و تلقی انسان از واقعیت و حقایق عالم، ایمان، باور، عادات، آداب و رسوم حاکم بر زندگی، عقیده، خُلقیات فردی، اجتماعی و ملی، برآیند عادات و اعتقادات جامعه و... است.

۲) فرهنگ ویژگی‌هایی دارد از جمله: روح و معنای حقیقی یک ملت است، جهت‌دهنده تمام فعالیت‌های کشور بوده و الهام‌بخش اعمال روزمره مردم؛ هویت همگانی، و شناسنامه دسته‌جمعی است.

۳) مقوم‌ها و تضعیف‌کننده‌های فرهنگ: در واقع بیانگر عواملی هستند که در تقویت یا تضعیف فرهنگ در سطوح فردی، اجتماعی و ملی اثرگذار می‌باشند. بر این اساس علاوه بر اینکه ارتقاء و اعتلای نقاط قوت فرهنگی در تمام حوزه‌ها امری ضروری بوده، برحسب شرایط و اقتضائات برای کاهش ضعف‌ها، و نارسائی‌ها در سطوح مختلف فرهنگی هم، امری معقول و منطقی است زیرا مانع از این می‌شود که دشمن از روزه‌های فرهنگی به فرهنگ اسلامی و انقلابی خدشه‌ای وارد نماید.

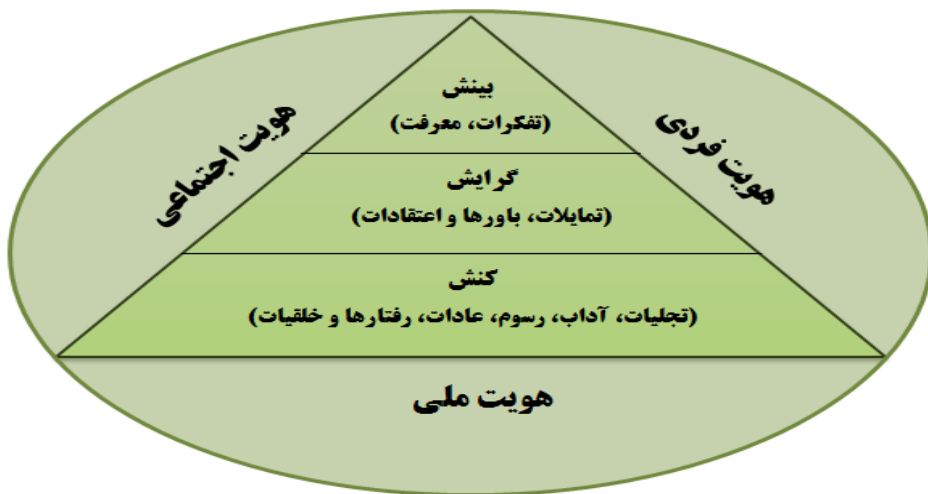
۴) منشأ مقوم‌های فرهنگ ارزشی شامل: بینش، گرایش و کنش‌های دینی و اسلامی است که برای کاهش آسیب‌پذیری‌های فرهنگ و نیل به وضعیت مطلوب و آرمانی در تمام حوزه‌ها، اهمیت زیادی دارند.

۵) اهداف، الزامات و اقدامات فرهنگی، به منظور حفظ و حراست یا صیانت از فرهنگ خودی در مقابله با فرهنگ مهاجم به کار گرفته می‌شوند؛ اگر دشمن در هدف‌گذاری خود سطوح معرفتی، اعتقادی و رفتاری را نشانه رفته؛ اقدامات فرهنگی نیز باید تقویت‌کننده این سطوح و از بین برنده ضعف‌ها و روزه‌های این سطوح باشد.

۶) اهداف، الزامات و اقدامات ضد فرهنگی، برای مقابله با فرهنگ غنی اسلامی و انقلابی بکار گرفته می‌شوند. برداشت محقق این است که: اهداف دشمن دقیقاً با سطوح فرهنگ خودی منطبق است.

اگر معرفت درست نسبت به ارزش‌ها در قبالِ ضدِ ارزش‌ها حاصل شود، اعتقاد درست بوجود می‌آید و بر این اساس رفتارها و خلیات درست بروز می‌کند. همه این موارد می‌تواند هویت یک فرد، اجتماع و ملت باشد. بر اساس موارد مطرح شده سطوح و عناصر تشکیل‌دهنده فرهنگ در شکل زیر قابل مشاهده و تبیین است. بینش، گرایش و کنش از

سه زاویه قابل توجه است: چنانچه هویت فردی مورد نظر باشد بینش، گرایش و کنش افراد شاخصه مناسبی برای معرفی فرهنگ آنان می‌باشد. اگر همین مفاهیم در سطح گروه-های مختلف جامعه یا در سطح یک ملت مطرح باشد، می‌تواند فرهنگ یا هویت اجتماعی یا ملی را معرفی نماید. به عبارتی دیگر افکار، اعتقادات و اخلاقیات افراد بیانگر فرهنگ یا هویت فردی است در حالی که بصیرت، باورها و رفتارهای یک ملت، نشان دهنده فرهنگ و هویت ملی یک کشور است. آنچه بیان شد در شکل زیر آمده است.

شکل شماره (۱): اجزاء و عناصر فرهنگ و هویت فردی، اجتماعی و ملی (جمع بندی محقق)

پیشنهاد

- ۱) به منظور استحکام و صیانت از فرهنگ خودی (ارزش‌ها) در قبال تهاجم فرهنگ بیگانگان (ضد ارزش‌ها)، سیاست‌گذاری و اقدامات اجرایی و نظارتی در حوزه فرهنگ از سوی متولیان فرهنگی باید به صورت همسو و هم افزا طراحی و اجرا شوند.
- ۲) تضمین حیات انقلاب اسلامی - به عنوان یک انقلاب عظیم فرهنگی - از سوی متولیان فرهنگی از طریق سرمایه‌گذاری مادی و معنوی برای مهندسی فرهنگی صورت پذیرد.

- ۳) اصول و مبانی فرهنگ اصیل اسلامی که از اعتقادات دینی و ارزش‌های ناب اسلامی سرچشمه می‌گیرد در قالب «مهندسی فرهنگی» و «پیوست فرهنگی» در دستگاه‌های ذیربط؛ ساری و جاری شود .
- ۴) غنی‌سازی و توسعه ادبیات مرتبط با هویت ملی مبتنی برآموزه‌های دینی و فرهنگ ملی از طریق تربیت نخبگان فرهنگی متخلق به اخلاق سلامی.
- ۵) پایش و مراقبت از میراث فرهنگ و هویت ملی از طریق طراحی ساز و کارهای نظارتی، کنترلی توسط نهادهای فرهنگی کشور.

فهرست منابع و مآخذ

۱. قرآن مجید، ترجمه مهدی الهی قمشه‌ایی، چاپ چهارم، ۱۳۸۱
۲. خمینی، روح الله، صحیفه نور، تهران: انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (۱۳۶۹-۱۳۷۴).
۳. بیانات مقام معظم رهبری، قابل دسترسی در: «leader.ir» و «khamenei.ir»
۴. بیانات مقام معظم رهبری، (۱۳۹۲)، حدیث ولایت، دفتر حفظ و نشر آثار حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی).
۵. آشوری، داریوش (۱۳۸۰)، تعریف و مفهوم فرهنگ، تهران: آگه.
۶. آخوندی، مصطفی (۱۳۸۶)، جهاد فرهنگی، فصلنامه مریبان، شماره ۲۴
۷. ترابی، مصطفی (۱۳۸۹)، جهانی‌شدن و استحمار فرهنگی، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
۸. توسلی، غلامعباس (۱۳۸۶)، جستارهایی در جامعه‌شناسی معاصر، تهران: انتشارات سمت، چاپ ۱۸، پاییز ۱۳۸۶
۹. تولیت، عباس (۱۳۸۹)، مدیریت دفاع فرهنگی، ته‌اجم فرهنگی، فصلنامه اندیشه انقلاب اسلامی، شماره ۸
۱۰. چهاردولی، عباس (۱۳۹۶)، ارائه الگوی مهندسی فرهنگی راهبردی با رویکرد سیستمی، تهران: دا‌عا
۱۱. حاجیان، ابراهیم (۱۳۷۹): «تحلیل جامعه‌شناسی هویت ملی در ایران و طرح چند فرضیه»، فصلنامه‌ی مطالعات ملی، ش ۵، صص ۲۲۸- ۱۹۳.
۱۲. حبیبی، محمد (۱۳۷۹)، خصائص مدیران فرهنگی، موسسه فرهنگی انتشاراتی تبیان،
۱۳. علامه جعفری، محمدتقی، فرهنگ پیشرو و فرهنگ پیرو، موسسه تدوین و نشر آثار استاد علامه جعفری (خرداد ۱۳۸۸).
۱۴. دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۷۷)، لغت‌نامه، تهران: دانشگاه تهران.
۱۵. رجب زاده احمد (۱۳۷۵)، در آمدی بر مفهوم فرهنگ عمومی، فصلنامه فرهنگ عمومی، شماره ۷
۱۶. روستا، احمد (۱۳۸۴)، مدیریت بازرگانی، چاپ نهم، تهران: سمت.
۱۷. ساروخانی، باقر (۱۳۷۵)، روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
۱۸. شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۲)، نقشه مهندسی فرهنگی کشور، اداره کل روابط عمومی و اطلاع‌رسانی.
۱۹. عبدالله‌خانی، علی (۱۳۸۹)، نظریه‌های امنیت، تهران: انتشارات ابرار معاصر.
۲۰. فروغی جهرمی، محمد قاسم (۱۳۸۹)، فرهنگ، نظام فرهنگی، تولیدات فرهنگی، انتشارات سپاه، چاپ اول.
۲۱. گروه مطالعاتی (۱۳۸۷)، تهدیدات قدرت ملی شاخص‌ها و ابعاد، رساله گروهی، تهران: دا‌عا
۲۲. گروه مطالعاتی امنیت (۱۳۹۲)، راهبردهای تحکیم و توسعه اقتدار فرهنگی به‌مثابه اقتدار حقیقی ج.ا.ا، تهران: دا‌عا.
۲۳. گروه مطالعاتی امنیت (۱۳۹۶)، ارائه راهبردهای فرهنگی تحکیم و توسعه درونی قدرت ملی ج.ا.ا، تهران: دا‌عا.
۲۴. مطهری‌نیا، مهدی (۱۳۷۸)، تبیین نوین بر مفهوم قدرت در سیاست و روابط بین‌الملل، انتشارات وزارت امور خارجه.
۲۵. ورجاوند، پرویز (۱۳۷۸)، پیشرفت و توسعه بر بنیاد هویت فرهنگی، تهران: شرکت سهامی انتشار.
۲۶. یوسفی، علی (۱۳۷۹)، «فرهنگ و هویت ایرانی، فرصت‌ها و چالش‌ها (میزگرد)»، فصلنامه‌ی مطالعات ملی، ش ۴